

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, З УРАХУВАННЯМ ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Марчук А.І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

В сучасній пенітенціарній практиці багатьох країн, в тому числі і в Україні, програми реабілітації злочинців не діють так ефективно, як це пропагандується у деяких засобах масової інформації. Систематичне переповнення кримінально-виконавчих установ, зростання тюремного населення в усьому світі, послаблення соціальної складової при виконанні покарань – все це стає порогами, на яких, як це здається, остаточно розбивається «ресоціалізаційний ідеал».

Саме тому у багатьох країнах погляди на цілі покарання базуються на теорії безпеки, яка може виявитися ключовим моментом в галуззі відпрацювання процедур контролю над злочинністю та попередження рецидиву. Пенітенціарні системи країн, які побудували свою систему на категорії безпеки суспільства, застосовують ефективні методи превентивних заходів для окремих категорій правопорушників з метою попередження девіантної поведінки (наприклад, для неповнолітніх або статевих злочинців). Ці заходи є необхідною в окремих випадках умовою постпенітенціарного нагляду за особами звільненими з місць позбавлення волі. В національній кримінально-виконавчій системі також існує певна система примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюється дільничними офіцерами поліції та має назву адміністративний нагляд. Зауважимо, що під час вивчення питань щодо можливості реформування адміністративного нагляду, варто взяти до уваги зарубіжний досвід організації превентивних заходів контролю та безпеки, оскільки українська модель нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі має певні риси застарілої «радянської» системи адміністративного нагляду.

Здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, в Україні проводиться відповідно до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 1 грудня 1994 року. Згідно Закону дільничні офіцери поліції повинні наглядати за такими категоріями осіб; а) засудженими до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі зло чини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення та залишаються небезпечними для суспільства; б) засудженими до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі зло чини або засуджених два і більше разів до

позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів внутрішніх справ, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення; в) засудженими до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [1]. Зміст адміністративного нагляду за вищезазначеними особами полягає у системі певних обмежень, які покладаються на осіб, таких як: заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу; заборона перебування у визначених місцях району (міста); заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста); реєстрація в міліції від одного до чотирьох разів на місяць.

На практиці один із крайніх заходів постпенітенціарного контролю за засудженими – адміністративний нагляд, досить часто носить декларативний характер та зводиться до виконання звільненими особами зобов'язання щодо реєстрації в органах поліції (від одного до чотирьох разів на місяць).

Про неефективність застосування адміністративного нагляду свідчить і статистична інформація. Так, в структурі загальної злочинності вагомим є показник рецидиву. Серед усіх виявлених осіб, які вчинили злочини, близько третини вже притягалися до кримінальної відповідальності. Приблизно 50% з останніх на момент вчинення злочину мали непогашену або незняту судимість. Крім того 24,1% умисних убивств вчиняються особами, які раніше притягалися до кримінальної відповідальності. Структура сучасної злочинності в Україні характеризується значною часткою тяжких та особливо тяжких злочинів, загальний відсоток яких у 2016 році сягнув 35,5%. [2, с. 211]. Погоджуємося з думкою фахівців, що данні факти є симптоматичним не тільки в розрізі специфічного стану злочинності в Україні, що відтворюється значною мірою у маргіналізованому суспільстві, скільки в аспекті істотної дисфункції правоохоронної системи, поза зоною впливу якої залишається велика кількість засуджених, що звільнилися з місць позбавлення волі та потребують постійного постпенітенціарного нагляду з метою запобігання вчиненню піднаглядними нових правопорушень [2, с. 210].

У світлі вищезазначених національних проблем, проаналізуємо позитивний досвід такого виду постпенітенціарного контролю за особами, звільненими з місць позбавлення волі, як електронний моніторинг. Найбільш ефективно цей інститут використовується у США та Британії. У цих країнах електронний моніторинг застосовується достатньо широко: з метою дотримання вимог застави, як складова умовного засудження, як складова умовно-дострокового звільнення з в'язниці або як складова окремих альтернативних покарань та ін. Але нас цікавить використання електронного моніторингу як превентивного заходу безпеки для окремих категорій правопорушників з метою попередження їх девіантної поведінки, оскільки у цьому разі електронний моніторинг виступає необхідною умовою постпенітенціарного нагляду за особами звільненими з місць позбавлення волі. В США понад 150 тис. осіб звільнених з місць позбавлення волі перебувають під електронним наглядом (переважно ті, хто

вчинив статеві злочини, дорожньо-транспортні пригоди або домашнє насильство). Причому понад 40 тис. злочинців перебувають під електронним наглядом за формулою «24 години на день, 7 днів на тиждень» [3, с. 189].

Широке розповсюдження застосування електронного моніторингу пов'язано з використанням GPS технологій та мобільного зв'язку. У більшості країн вищезазначений інститут використовується до статевих злочинців, яким було заборонено наближатися менш, ніж на 100 метрів до шкіл, дитячих майданчиків або певних інших громадських місць, в який і встановлювалися відповідні датчики. Штат Флорида є лідером за масштабами використання електронного моніторингу в США. Найбільша цільова група статевих злочинців перебуває у штаті Каліфорнія (4 тис.) [4]. В Ірландії електронний моніторинг також широко застосовується для контролю за статевими злочинцями, звільненими з місць позбавлення волі які занесені до спеціальних реєстрів [3, с. 188]. Відповідно до Sex Offenders Act 2001 року, в Ірландії засновано спеціальний реєстр, так само як і впроваджено додаткові заходи контролю за статевими злочинцями, серед яких електронний моніторинг посів чільне місце. Від злочинців, які знаходяться під таким наглядом, вимагається мати постійне місце проживання та телефон у місці проживання. Учасник програми повинен дотримуватися встановленого графіку перебування під електронним моніторингом. Порушенням умов даного превентивного заходу вважається: 1) пошкодження електронного браслету або спроба його зняти; 2) пошкодження електронного обладнання, встановленого у місці проживання особи; 3) порушення інших умов, передбачених програмою [5].

У Британії здійснює електронно-наглядову діяльність за особами, звільненими з місць позбавлення волі відповідна приватна компанія. Загальне управління та координацію діяльності здійснюється Відділом електронного моніторингу, який має статус структурної частини Національної служби пробачії.

Оцінюючи перспективи реформування заходів контролю дільничних офіцерів поліції щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі за допомогою електронного моніторингу до законодавства України, варто надати чіткі рекомендації щодо подолання «кризи постпенітенціарного впливу», а саме : 1) застосування електронного моніторингу як заходу безпеки суспільства для окремих категорій осіб, що звільняються з місць позбавлення волі з метою попередження їх девіантної поведінки (особливо це стосується осіб, що вчинили тяжкі злочини, яких в Україні нараховується близько 35%); 2) проаналізувати чи існує у сучасній Україні необхідність постпенітенціарного нагляду за категорією засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, оскільки більшість держав для застосування постпенітенціарного нагляду орієнтується на так званих «невиправних» злочинців (наприклад, статевих злочинців). 3) розглянути чи доцільно реалізовувати адміністративний нагляд органами Національної поліції, чи можлива передача цих функцій органам пробачії та відповідним відділам, які

будуть здійснювати заходи безпеки і контролю за певними особами, звільненими із місць позбавлення волі.

Література:

1. Закон України «Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/264/94-вр>
2. Безчастний В. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні / Підприємництво господарство і право/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/1/40.pdf>
3. Ягунов Д.В. Електронний моніторинг в пенальних практиках зарубіжних країн та перспективи його запровадження до національної системи кримінальної юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1938/Yagunov.pdf?sequence=1>
4. The Offender's Tag Association. New Government, and New Penal Policy. Overview. August 2010 [Електронний ресурс]. Джерело доступу – www.offenderstag.co.uk
5. Community Corrections. Electronic Supervision Program [Електронний ресурс]. Джерело доступу – www.mcscs.jus.gov.on.ca/english/corr_serv/comm_corr/elect_mon/elect_mon.htm

МОЖЛИВОСТІ ВПЛИВУ НА ЗЛОЧИННІСТЬ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ ЗМІ ТА ПОЛІЦІЇ

Федчун Н.О.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національний університет «Одеська юридична академія»,

Сьогодні засоби масової інформації (далі – ЗМІ) відіграють у суспільстві помітну роль – потужних сил, що формують спрямованість і характер соціального розвитку. На етапі поступового переходу до інформаційного суспільства збільшуються масштаби, ускладнюється структура та зміст інформаційних потоків і всього інформаційного середовища. Зазначене зумовлює багаторазове посилення й стрімке зростання темпів масово-комунікативного впливу на свідомість і психіку людини. ЗМІ, як один з основних чинників соціалізації особистості, можуть бути використані як на благо суспільства, його культури, моральності, так і на шкоду.

Про роль ЗМІ в житті суспільства, їх можливий вплив на злочинну поведінку говорили багато вчених, починаючи з Ч. Ломброзо. Роль ЗМІ як фактора, який послаблює соціальний контроль за злочинністю та, який посилює сприйняття населенням моделей злочинної поведінки розглядали